

Ђорђе В. Шуњеварић*
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за србистику

ТВОРБЕНЕ И СЕМАНТИЧКЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ ИМЕНИЦА НА *-АЧ* И *-ER* ЗА ОЗНАЧАВАЊЕ ОСОБА У СРПСКОМ И ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ

Предмет рада је контрастивна анализа именица са суфиксом *-ач* у српском језику и именица са суфиксом *-er* у енглеском чије се значење односи на особу која врши радњу или се бави неким занимањем. Грађа је ексцерпирана из *Обратног речника српскога језика* М. Николића и онлајн речника *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. У анализи се ексцерпираним именицама приступа са творбеног и семантичког аспекта. Циљ је да се утврде сличности и разлике у структури именица за означавање особа у српском и енглеском језику сагледавањем начина грађења, врсте основе речи и броја слогова основе. Такође, одређују се и морфолошки фактори који утичу на значење именица са агентивним суфиксом. Полази се од хипотеза да је српски суфикс *-ач* у највећем броју случајева еквивалентан енглеском *-er* и да они долазе доминантно на глаголске творбене основе. Анализа показује да 44% именица са суфиксом *-ач* из грађе има свој еквивалент на *-er* у енглеском. Посебно се издвајају примери који у енглеском немају суфикс *-er*, а одговарају српским именицама на *-ач*, али и обратно. Више је примера на *-er* који у српском имају неки други суфикс (47%), док 22% примера из српског дела грађе одговара енглеским именицама које не садрже *-er*. Семантика ексцерпираних примера у српском језику одређује искључиво особе које врше радњу означену мотивним глаголом или имају неко занимање. У енглеском језику 48% примера из грађе има и додатна значења попут биљке, превозног средства, неког предмета или уређаја и сл.

Кључне речи: суфикс *-ач*, суфикс *-er*, *nomina agentis*, *nomina professionis*, српски језик, енглески језик

1. Увод

Лица се у језику могу означити на различите начине, а значењу доприноси и суфикс који именица садржи.² Суфиксација представља доминантан творбени поступак како у српском и енглеском тако и у другим језицима (BAUER 1988: 19). Неки од најпродуктивнијих агентивних суфикса у творби именица у српском језику су *-(а)ц*, *-л(а)ц*, *-ач*, *-тељ*, *-ник*, *-ар* и сл. (PIPER, KLAJN 2014: 222) и најчешће долазе

* dj.sunjevaric-15757@filfak.ni.ac.rs

2 Ајдановић (2008), проучавајући суфиксе за обележавање особа у српском језику, класификује имицице које реферишу на људе у 8 семантичких група. Међу њима се први пут у домаћој литератури именице *nomina professionis* посматрају као посебна семантичка група.

на основе глаголског порекла. У енглеском језику се *nomina agentis* од глагола гради помоћу суфикса *-ant*, *-er*, *-or* и сл. (PLAG 2003).

Предмет рада представља контрастивна анализа именица за означавање особа у српском и енглеском језику, и то именица са суфиксом *-ач* у српском и именица са суфиксом *-er* у енглеском језику. Будући да су оба суфикса веома продуктивна у творби именица са значењем особе која се бави нечим тренутно или професионално и у оба језика семантички примарно припадају категорији *nomina agentis*, узети су за поређење како би се уочило могуће (не)постојање разлике међу њима и испитало у којој мери српски примери на *-ач* одговарају енглеским на *-er* и обратно. Хипотезе су да суфикси *-ач* и *-er* представљају еквиваленте у српском и енглеском језику и да они доминантно долазе на глаголске творбене основе.

У раду се примењује контрастивни метод. Грађу чине примери из речника (ORSJ; RSJ; OALD), међу којима је 215 именица на *-ач* које означавају особе у српском језику, као и 215 именица на *-er* које упућују на особе у енглеском. Циљ истраживања је да се утврде сличности и разлике у творби и значењу именица на *-ач* и *-er*, и то када реферишу на човека. У структури ексцерпираних лексема сагледава се тип основе на коју долази суфикс и број слогова у њој. Подаци испитивања дужине основе, врсте промене (конјугационог типа), вида и рода мотивних глагола представљају се квантитативно. Компоненцијалном анализом разложена су значења ексцерпираних именица, те се уочавају семантичке везе међу примерима у оба језика.

Структура рада је следећа: у другом поглављу дајемо теоријске основе у подручју истраживања, а затим у трећем анализирамо ексцерпиране именице, најпре на примерима који представљају преводне еквиваленте, а потом се сагледавају и именице које немају еквивалент на *-er*, односно *-ач*. Четврто поглавље доноси закључне напомене и резултате истраживања.

2. Досадашња истраживања

У граматикама се даје преглед творбених морфема и типова грађења именица за означавање особа. Стевановић (1986: 452) напомиње да суфикси у српском језику немају своје значење, али да „најчешће уносе посебно одређено значење у нову реч”. Посебну групу речи чине називи вршилаца радње и ималаца занимања. На то се ослањају и други аутори, а једино Пипер и Клајн (2014: 222) у прегледу суфикса за људска бића одвајају суфиксе за занимања: *-ар*, *-ник*, *-аш*, *-џија*, *-ист(а)* и *-ич*. У *Gramatici srpskog jezika za strance* осим именица са значењем вршилаца радње наводе се и оне које именују проузроковаче или извршиоце радње (MRAZOVIĆ, VUKADINOVIĆ 2009). Вујић (2006) посвећује читаво поглавље деривационим процесима у енглеском језику, као и класификацији афикаса. Ова ауторка указује и на полисемичност суфиксалних морфема, те наглашава да се семантичке промене уочавају и на мањим јединицама од лексеме (VUJIĆ 2006: 108).

М. Ајџановић (2008) посебно се бавио питањем именица које означавају особе у српском језику. Анализом примера из штампе и медија, аутор показује да суфикс са функционалним оптерећењем не мора нужно бити високопродуктиван. Један од примера је и суфикс *-ач*, који се, иако је продуктиван, јавља у само две семантичко-деривационе категорије (*nomina agentis* и *nomina professionis*).

Суфикс *-ач* се у српском језику издваја као један од најплоднијих именичких суфикса, који долази на основе глагола. Поједини примери имају могућност алтернативног тумачења вида мотивног глагола (нпр. *извештач* од *извештавати* и *известити*), мада се радије узима основа несвршеног глагола без форманта *-ав/-ив* (KLAJN 2003: 62). Према Белићевим речима (1936: 197), „само наставак *-ач* има неограничену способност претварања глаголске основе у именицу са неизмењеним глаголским значењем”. Значење суфиксалних твореница на *-ач* односи се на особе које нешто раде (*свирач*), али се овај суфикс често јавља и код именица које означавају неки предмет (*затварач*). Преклапање категорија *nomina agentis* и *nomina instrumenti* није реткост (*бацач, носач*), те се прецизно значење тих именица утврђује у контексту. Овакви примери нису ушли у грађу овог рада јер не упућују искључиво на особу (нису једнозначни). Клајн (2003) издваја и суфикс *-ивач* као сложену варијанту суфикса *-ач* насталу у процесу перинтеграције (од глагола на *-ивати*). Ни примери са сложеним суфиксом *-ивач* (*нарушивач*) не налазе се међу ексцерпираним примерима, будући да је при ексцерпирању грађе полазни био творбени критеријум.

Енглески суфикс *-er* по карактеристикама одговара српском суфиксу *-ач*. У енглеском језику преовладава став да се овим суфиксом граде „*nomina agentis* od svih ili skoro svih glagola” (PERVAZ 1969: 474), а може се додавати различитим типовима основа (в. BAUER, LIEBER i dr. 2013: 217). Најчешће се налази у саставу девербативних именица са значењем особа које врше радњу означену глаголом у основи (ŠMID 2011). Међутим, Плаг (2003: 89) истиче да је то само део хетерогеног значења које овај суфикс носи, а да у одређењу семантике треба поћи од мотивне речи и значењског односа основе и суфикса. Поред назива вршилаца радње (*writer*), са суфиксом *-er* јављају се и називи предмета (*blender*) и других појмова (*dinner*). О суфиксу *-or* Плаг (2003: 89) говори као о ортографској варијанти суфикса *-er* која долази на основе из латинског језика (*conductor*), али су у грађу овог рада ушле искључиво именице са суфиксом *-er*. Циљ је контрастирање продуктивних суфикса *-ач* и *-er* без њихових варијаната.

О изузетној продуктивности и ширењу суфикса *-er/-er* говори и чињеница да се употребљава и у грађењу именица српског језика како са страним тако и са домаћим творбеним основама. Нове речи са страним суфиксима већином се јављају у оквиру технолошких иновација, али и у српском жаргону (в. BUGARSKI 2003). Живковић (2011: 165) разликује субјективну и објективну оправданост употребе англицизама у српском језику услед недостатка одговарајућих термина, док неоправданост види када „постоји могућност превођења страног језичког садржаја”. Анализом примера ауторка показује да у жаргону англицизми представљају *социолингвистички феномен помодног* и морфолошки се прилагођавају српском језику (ŽIVKOVIĆ 2011). Именице на *-er* које означавају особе у жаргону често се од примера у енглеском „разликују само због транскрипције појединих графема” (JANIĆ 2020: 114), што се илуструје примерима *гејмер, лузер, стокер* и сл. Бавећи се англицизмима и жаргонизмима у српском језику, наведени проучаваоци показали су присутност суфиксалне морфеме *-er* у српском деривационом систему и истакли њену добру творбену уклопљеност.

3. Анализа грађе

Грађа обухвата укупно 430 примера. Извор за ексцерпирање именица на *-ач* које означавају особе у српском језику јесте *Обратни речник српскога језика* М. Николића (ORSJ). Ексцерпирано је 215 једнозначних примера, чије је значење потврђено у *Речнику српскога језика* Матице српске (RSJ). Именице на *-ер* које означавају особе у енглеском језику потврђене су у речнику *Oxford Advanced Learner's Dictionary* (OALD), а сви примери одговарају британском енглеском. Након ексцерпирања примера на *-ач*, издвојени су њихови преводни еквиваленти, а потом је грађа употпуњена и другим примерима из енглеског језика тако да именице са суфиксом *-er* чине једнак део грађе (215). Суфиксална морфема у примерима додата је на творбену основу која је најчешће глаголска³. Према томе, примери из грађе одговарају јединственом творбеном типу, који се одликује „јединством форманата, јединством категоријалне припадности основинске речи и јединством творбеног значења” (ĆORIĆ 2008: 33). Семантика ових лексема сврстава их у групу именица *nomina agentis*, али и *nomina professionis*, с обзиром на то да се осим на вршиоце радње поједини примери из грађе могу односити и на имаоце занимања. На такво значење указују и речничке дефиниције.

Није редак случај да именица на *-ач* има свој еквивалент са суфиксом *-er* у енглеском. Међутим, у енглеском језику јављају се и примери са другим суфиксалним морфемама који одговарају именицама на *-ач* у српском, али и обратно. Полазећи од овог критеријума, разврстаћемо грађу према томе да ли у њој постоје еквиваленти примера из двају језика или се уместо суфикса *-ач* и *-er* користе неки други творбени форманти. Указаћемо и на дужину творбене основе анализираних примера у оба језика. Именице из грађе такође класификујемо и према врсти промене мотивног глагола по угледу на обрасце које даје М. Стевановић (1986), као и према глаголском виду и роду. У оквиру тих група анализираћемо семантичке специфичности ексцерпираних лексема у српском и енглеском језику.

3.1. Именице на *-ач* са енглеским еквивалентима на *-er*

Укупно 95 примера са суфиксом *-ач* из грађе има свој еквивалент на *-er* у енглеском (44,2%). Њима одговара 86 ексцерпираних именица са суфиксом *-er* (40%), пошто се за седам примера из енглеског у српском јавља више еквивалената (нпр. *supplier* одговара примерима *добављач*, *набављач*, *прибављач* и *снабдевач*). Сви су настали од глагола.

Прву групу чине примери мотивисани глаголима који се мењају по другој Стевановићевој врсти: *залагач*, *нарикач*, *пењач*, *плесач*, *помагач*, *рвач*, *хркач*, *шап-тач* и др. Наведени примери су у извору одређени речима 'онај који...' уз мотивни глагол у презенту. Само се код три примера јавља и значење човека који се бави тиме као занимањем: *помагач* 'један од два везна, одбрамбена играча у фудбалу', *рвач* и *шап-тач*. Лексема *рвач* издваја се у овој групи по томе што је мотивисана повратним глаголом. Именице у енглеском које одговарају примерима из ове групе су 3. Изузетек представља пример *кошарач* 'онај који израђује кошаре и друге предмете од прућа, трске и сл.' са именичком творбеном основом, а у енглеском језику глаголску основу немају примери *astronomer*, *farmer*, *trumpeter* и др.

pawnbroker, mourner, climber, dancer, helper, wrestler, snorer и *prompter*. Једино пример *climber* осим на особу која се пење упућује на животињу, па и на биљку пењалицу. Као имена професија користе се *mourner* (уз придев *professional*), *dancer, wrestler* и *prompter*. И у српском језику именице *нарикач* и *плесач* могу да означе особу која се професионално бави оним на шта указује глагол у основи, иако се то не истиче у речничкој дефиницији (RSJ).⁴ Са друге стране, у енглеском језику именица *helper* нема значење одбрамбеног играча у фудбалу. У примерима из оба језика уочава се доминантна једнословна основа, док се двословна основа јавља у шест речи (нпр. *предлагач; proposer*).

По четвртој Стевановићевој врсти мењају се глаголи чије се основе налазе у примерима *заваривач, запиткивач, издавач/објављивач, изнајмљивач, истраживач, лумпач, најављивач, ослушкивач, предавач, приказивач, продавач, тровач, уцењивач, итрајкач* и др. Код именица *итрајкач* и *лумпач* суфикс се додаје на редуквану глаголску основу (без форманта *-ова-*), а мотивни глагол је непрелазан. Лексема *издавач* и *објављивач* су семантички блиске јер означавају особу која нешто представља јавности (књигу, часопис), с тим што *издавач* може упућивати и на установу или организацију, а не само на појединца. Значење особе која се бави неким занимањем/занатом налази се у семантичкој структури лексема *заваривач* и *продавач*. Еквиваленте наведених примера из ове групе у енглеском језику представљају *welder, questioner, publisher, renter, researcher, tippler, announcer, listener, lecturer, reviewer, seller, poisoner, blackmailer* и *striker*. Именица *publisher* у потпуности обухвата значења српских еквивалената. На имаоце занимања упућују примери *welder, renter, announcer, seller* и *striker* 'a player whose main job is to attack and try to score goals'. Именице на *-ач* из ове групе јављају се доминантно са тросложном основом (66,7%), док је међу енглеским еквивалентима најчешћа двословна основа (70%).

Највећу групу примера са еквивалентима у грађи (43 примера; 45,3%) чине именице чије су мотивне речи глаголи који се мењају по петој Стевановићевој врсти: *веслач, гађач, гласач, забављач, играч/свирач, извештач, купач, нападач, оснивач, певач, пливач, посматрач, сањач, састављач, снабдевач, спавач, ткач, шетач* и др. Основа повратног глагола налази се у именици *купач*. Од уобичајене дефиниције која указује на вршиоце радње означене глаголом у основи одступају *веслач, гађач* 'онај који добро гађа', *играч/свирач, нападач* (спорт.), *певач* и *посматрач* 'онај који по службеној дужности или задатку посматра, пази на нешто, контролише нешто'. Семантика наведених лексема исказује да особа не врши радњу мотивног глагола само у тренутку када се значи тим називом, већ је у томе посебно добра, издваја се од осталих појединаца или се тиме професионално бави. У енглеском језику постоје еквиваленти примера из ове групе са суфиксом *-er*: *rower, shooter, voter, entertainer, player, reporter, bather, attacker, founder, singer, swimmer, viewer, dreamer, compiler, supplier, sleeper, weaver, walker* и др. Именице са значењем особе која се бави неким занимањем су *entertainer, attacker, singer* и *weaver*. Значење примера *attacker* у потпуности се поклапа са значењем српског еквивалента *нападач* и односи се на спортисту. Међу издвојеним примерима налазе се и полисемичне лексема. Таква је

4 Са том додатном семом у семантичкој структури ('која оплакује покојника обичајним нарицањем') јавља се лексема *нарикача*. Тиме се имплицира да се жене доминантно баве овим послом као занимањем, па се ова лексема чешће јавља од именице мушког рода.

sleep, која се у енглеском користи и за превозно средство у коме се може спавати током путовања (*снаваћа кола*). Примери *player* и *viewer* могу упућивати и на уређаје за пуштање музике, преглед фотографија и филмова, док именица *walker* означава и различите справе које помажу бебама и старим људима да лакше ходају (*ходалица, шеталица*). Међу именицама из ове групе највише је оних са једносложном осном у оба језика (64%).

Именице са суфиксом *-ач* са еквивалентом на *-er* у грађи могу садржати и основу глагола шесте Стевановићеве врсте: *брусач, возач, ложач, налазач, понуђач, потрошач, трубач, штављач* и др. Устаљена дефиниција 'онај који...' конкретизује се код примера *брусач* и *штављач*: 'занатлија који се бави брушњем / штави кожу'. У категорију *nomina professionis* могу се уврстити и примери *возач, ложач* и *трубач*, којима се реферише на раднике и музичаре. Именице *понуђач* и *потрошач* једине су у грађи мотивисане глаголом свршеног вида. За означавање ових особа у енглеском користе се лексеме *grinder, driver, stoker, finder, bidder, consumer, trumpeter* и *tanner*. Дефиниција именица на *-er* такође је устаљена и најчешће почиње на следећи начин: 'a person who...'. Носиоце занимања именују примери *grinder, stoker* и *tanner*, што семантички одговара српским еквивалентима. Са богатијом семантичком структуром издваја се лексема *driver*, која може означавати и средство за играње голфа, компјутерски програм и сл. У погледу творбе, једино је *trumpeter* са именичком осном.⁵ Број слогова основа сличан је у српском и енглеском.

Анализа еквивалентних примера у грађи показује више сличности у структури и значењу ексцерпираних лексема. Само две именице садрже основу глагола свршеног вида, док су остале мотивисали несвршени глаголи. Према прелазности радње мотивних глагола, 76 именица има основу прелазног глагола (80%), а знатно је мање мотивних непрелазних (17; 17,9%) и повратних глагола (2; 2,1%). По петој Стевановићевој врсти мења се 43 глагола из основе (45,3%), 30 по четвртој (31,6%), а по другој и шестој врсти мења се по 11 примера. Док се у примерима из српског јављају различите дужине основа (од једносложне до четворосложне), у примерима из енглеског доминирају краће основе (око 60% примера са једносложном осном). Значења су дата на идентичан начин, с тим што се у енглеском јавља више секундарних значења проистеклих из примарног агентивног. У свакој групи издвајају се и именице *nomina professionis*, на које се понекад у дефиницијама само имплицитно указује незнатном модификацијом одређења *nomina agentis*. Такви су називи занатлија (*заваривач, штављач; grinder, tanner*) и других радника (*ложач, снабдевач; seller, weaver*).

3.2. Именице на *-ач* са енглеским еквивалентима који не садрже *-er*

Међу ексцерпираним примерима на *-ач* за означавање особа у српском језику налази се 48 именица чији еквивалент у енглеском нема суфикс *-er* (22,3%). Таквих речи у енглеском језику има 36, јер међусобно синонимне српске лексеме одговарају једној енглеској (нпр. *бирач, избирач* и *пробирач* имају еквивалент *selector*).

Највише примера у овој групи има еквивалент на *-or* (36; 75%). Именице

⁵ Српски еквивалент *трубач* такође би се могао посматрати као пример мотивисан именицом уколико појемо од дефиниције 'свирач у трубу', а не 'онај који труби'.

излагач (*exhibitor*), покретач (*initiator*), прилагач (*contributor*) и улагач (*depositor*) у основи имају глагол који се мења по другој Стевановићевој врсти. Са основном глагола четврте врсте издвајају се *истребљивач* (*exterminator*), *обрађивач* (*processor*), *упућивач* (*instructor*), *уређивач* (*editor*) и др. Примери *освајач* (*conqueror*), *подстрекач* (*instigator*), *пеговарач* (*negotiator*), *приповедач* (*narrator*), *скупљач* (*collector*), *цртач* (*illustrator*) и др. мотивисани су глаголима пете Стевановићеве врсте, а по шестој глаголској врсти мењају се глаголи из основе именица *кројач* (*tailor*) и *проналазач* (*inventor*). Значење наведених примера у потпуности одговара типу именица *nomina agentis* и одређује човека који врши радњу означену мотивним глаголом. Једино пример *кројач* припада категорији *nomina professionis*, а у речничкој дефиницији се речју *занатлија* прецизира опште значење.

Суфикси који граде именице еквивалентне српским примерима на *-ач* су и *-ant* и *-ist*. Суфиксалну морфему *-ant* садрже именице које одговарају лексемама *застрањивач* (*deviant*), *прослављач* (*celebrant*) и *унајмљивач* (*tenant*). Наведени примери именују вршиоце радње, а пример у енглеском који највише одговара именици *прослављач* означава и свештеника који врши службу (OALD). У преводним еквивалентима примера *истеривач* (*exorcist*) и *преписивач* (*copyist*) јавља се суфикс *-ist*, који је такође уобичајен агентивни суфикс у енглеском језику. Глаголи у основи ових примера мењају се по четвртој Стевановићевој врсти, осим у именици *прослављач* са основном глагола пете врсте.

Преостала четири еквивалента ексцерпираних именица на *-ач* у енглеском су сложенице. У другом делу тих речи налази се *man* или *woman*: *орач* (*plowman*), *перач* (*washerwoman*), *пеџач* (*fisherman*) и *поправљач* (*repairman*). Први део сложеница је глагол који је у српском језику мотивисао суфиксалне творенице на *-ач*. Стога семантички потпуно одговарају иако су структурно различити.

Овим се показује да именицама на *-ач* одговарају именице са суфиксом *-er* или *-or* у енглеском, док су други суфикси или другачији тип творбе спорадични. Мотивни глаголи су несвршеног вида и доминантно прелазни (43 примера; 89,6%), док су четири глагола непрелазна (8,3%), а повратни глагол јавља се једино у именици *договарач*. Већина глагола из основе мења се по петој Стевановићевој врсти (25; 52,1%), 14 се мења по четвртој врсти (29,2%), седам по другој (14,6%) и два глагола по шестој врсти (4,1%). Значење именица из ове групе односи се на све људе који врше радњу означену мотивним глаголом, а ретко на одређене занатлије (*кројач*).

3.3. Именице на *-er* са српским еквивалентима који не садрже *-ач*

Укупно 103 примера из грађе на *-er* (47,9%) нема српски еквивалент међу ексцерпираним именицама на *-ач*. Лексемама на *-er* из ове групе одговара 98 примера у српском језику са седам различитих суфиксалних морфема.

Петина примера јавља се са истим суфиксом *-er/-er* у оба језика: *arranger* (*аранжер*), *biker* (*бајкер*), *boxer* (*боксер*), *charter* (*шармер*), *engineer* (*инжењер*), *footballer* (*фудбалер*), *jogger* (*џогер*), *programmer* (*програмер*), *rocker* (*рокер*), *sprinter* (*спринтер*), *sympathizer* (*симпатизер*), *trainer* (*тренер*) и др. У српском језику све више се јављају примери англицизама и псеудоанглицизама овог типа (в. ŠTASNI, ŠTRBAC 2015). За овакве примере Прћић (2019: 121) напомиње да „s obzirom на

okolnost da su u srpski preuzete upravo iz engleskog jezika ili pod njegovim uticajem, one se smatraju anglicizmima i to onim očiglednim”. Лексеме добијене на овај начин користе се и у жаргону (в. ŽIVKOVIĆ 2011; JANIĆ 2020). Међу именицама из ове групе има и оних са именичком творбеном основом (*footballer, rocker*). Значење професионалног вршиоца радње односно носиоца занимања дато је код лексема *engineer, programmer* и др., а на спортисте упућују примери *boxer* и *footballer*. Српски еквиваленти како формално тако и семантички у потпуности одговарају.

Чест именички суфикс за грађење *nomina agentis* у српском језику је *-ник*, па се и он јавља у групи примера еквивалентној примерима на *-er* из енглеског језика: *adviser* (*саветник*), *commander* (*заповедник*), *learner* (*ученик*), *owner* (*власник*), *speaker* (*говорник*), *traveller* (*путник*), *worker* (*радник*) и др. Лексема *speaker* има и значење звучника, те припада и категорији *nomina instrumenti* у енглеском језику. Са нијансом професионалности издвајају се *commander* и *worker*.

Група од 14 именица на *-er* из грађе има српски еквивалент на *-ар*: *baker* (*некар*), *drummer* (*бубњар*), *keeper* (*чувар*), *kidnapper* (*отмицар*), *miner* (*рудар*), *painter* (*сликар*), *plasterer* (*гипсар*) и др. У овој групи примера готово сви семантички одговарају категорији *nomina professionis* (‘a person whose job is...’), а односе се на музичаре, занатлије и друге раднике. Изузетак је пример *kidnapper* који не именује носиоца занимања.

Остали суфикси јављају се у мањем броју српских еквивалентних примера. Код именица *buyer* (*купац*), *dealer/trader* (*трговац*), *fighter* (*борац*) и *writer* (*писац*) суфиксу *-er* у енглеском одговара суфикс *-(a)ц* у српском језику. За разлику од српског еквивалента, именица *buyer* припада називима занимања, на шта указује значење ‘a person whose job is to choose goods that will be sold in a large shop’. Иако је један од продуктивнијих суфикса у српском језику за грађење именица *nomina agentis*, *-л(a)ц* се јавља у само четири еквивалентна примера: *defender* (*бранилац*), *diver* (*ронилац*), *reader* (*читалац*) и *thinker*⁶ (*мислилац*). Латински агентивни суфикс *-ор* имају именице које одговарају лексемама *composer* (*композитор*), *controller* (*контролор*), *designer* (*креатор*) и *taster* (*дегустатор*). Наведени примери односе се на имаоце занимања. Истој семантичкој категорији припадају и лексеме *builder* (*градитељ*), *caterer* (*угоститељ*) и *presenter* (*водителј*)⁷, које у српском језику имају суфикс *-тељ*.

Анализа еквивалената именица на *-er* из ексцерпираних грађе показује разноврсност суфиксалних морфема којима се граде именице типа *nomina agentis* и *nomina professionis* у српском језику. Суфиксе *-ар*, *-(a)ц*, *-л(a)ц* и *-ник* Маринковић (1997) издваја као конкуренте суфиксу *-ач* и показује њихову семантичку блискост, што потврђују и анализирани примери. Поред домаћих, користе се и суфикси страног порекла (*-ер*, *-ор*). Ове именице већином означавају особе које се баве неким занимањем или раде нешто стално и томе су посвећене.

6 У основи примера *thinker* налази се глагол који означава ментални процес, те он реферише на особу која се истиче посебном способношћу мишљења.

7 Примарно значење лексеме *presenter* одређује особу која води програм на радију или телевизији (OALD). Међутим, ова именица у енглеском језику има ширу употребу од именице *водителј* у српском, па означава и излагача (‘a person who makes a speech or talks to an audience about a particular subject’).

3.4. Именице на *-ач* и *-er* без еквивалената у другом језику

На основу речничке грађе утврђено је да се за 72 примера на *-ач* (33,5%) не налазе еквиваленти у онлајн речнику енглеског језика (OALD), док постоје и примери на *-er* за које се у *Речнику српскога језика* не може пронаћи одговарајући превод (26 примера; 12,1%).

Именице мотивисане глаголима који се мењају по другој врсти, а немају свој еквивалент су *викач*, *дизач*, *полагач*, *скретач*, *стригач*, *уметач* и *хукач*. Лексема *полагач* упућује на особу која поставља или слаже неке ствари. У семантичкој структури лексеме *дизач* агентивно значење се конкретизује упућивањем на спортисте који дижу тегове или подижу лопту за смечовање у одбојци. Примери *доказивач*, *подмазивач*, *прерађивач*, *примењивач*, *псовач*, *усклађивач*, *успављивач* и др. садрже основу глагола четврте врсте, док су именице мотивисане глаголима пете Стевановићеве врсте *гутац*, *настављач*, *поливач*, *припремач*, *разматрач*, *риљач*, *удварац* и др. Преостали примери *гудач*, *крпач*, *подводач*, *разносач* и *штројач* у основи имају глагол шесте врсте. На носиоце занимања упућују лексеме *подмазивач* 'човек који се бави подмазивањем машина', *риљач* 'радник који риља земљу', *крпач*.

У делу грађе са именицама из енглеског језика нема много оних без одговарајућег еквивалента у српском језику: *broker*, *comer*, *developer*, *fitter*, *freelancer*, *hitter*, *influencer*, *interviewer*, *planner*, *server* и др. Скоро сви примери без српских еквивалената имају више од једног значења, али макар једно одређује вршиоца радње или имаоца занимања (*developer*, *fitter*, *server*).

Већину примера који немају еквивалент у другом језику представљају именице које означавају вршиоца радње у одређеном тренутку, а ретко имају значење занатлије (*крпач*), радника (*подмазивач*; *fitter*) и спортисте (*дизач*; *server*).

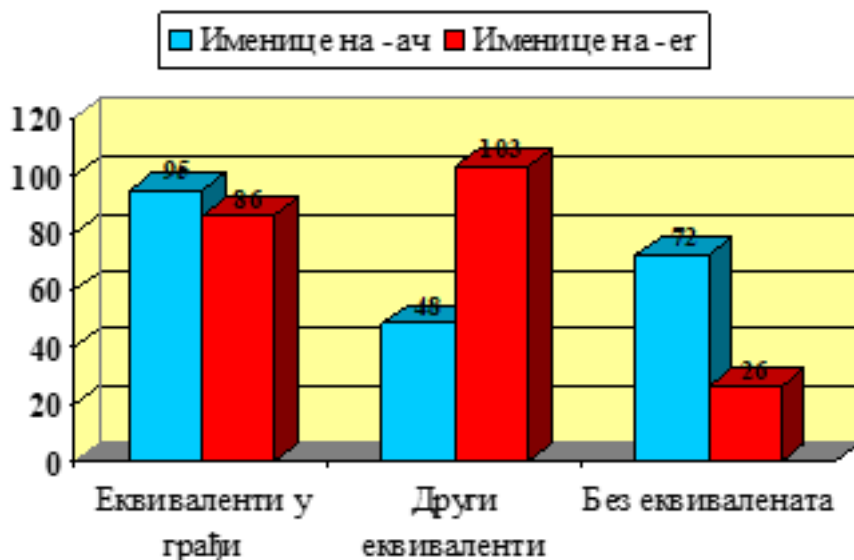
3.5. Дискусија

Анализирани суфикси *-ач* и *-er* су и у српском и у енглеском језику високопродуктивни у творби агентивних именица. Основа на коју долази суфикс је у српском језику готово увек глаголска, док у енглеском скоро 15% примера има именичку творбену основу.

Мотивни глаголи именица на *-ач* из грађе посматрани су у погледу Стевановићевих глаголских врста, глаголског вида и рода. Што се глаголских врста тиче, у основама се нису јављали глаголи треће и седме врсте, док је у само једном примеру глагол прве врсте (*црпач*). Глаголи који су мотивисали именице на *-ач* из грађе најчешће се мењају по петој врсти (99 примера; 46%), па четвртој (71; 33%), другој (25; 11,6%) и шестој врсти (18; 8,4%). Иако се напомиње да је „за ројаву *nomina agentis vezan aspekt trajnosti glagola*” (PERVAZ 1969: 475), то није био случај са нашом грађом. Готово су сви глаголи из основа именица на *-ач* несвршеног вида (99%), изузев у речима *понуђач* и *потрошач*. Мотивни глаголи српских именица из грађе показују уједначеност и према глаголском роду. Скоро 85% примера мотивишу прелазни глаголи (181), непрелазни се налазе у основи 28 примера (13%), док је само пет примера са повратним глаголима.

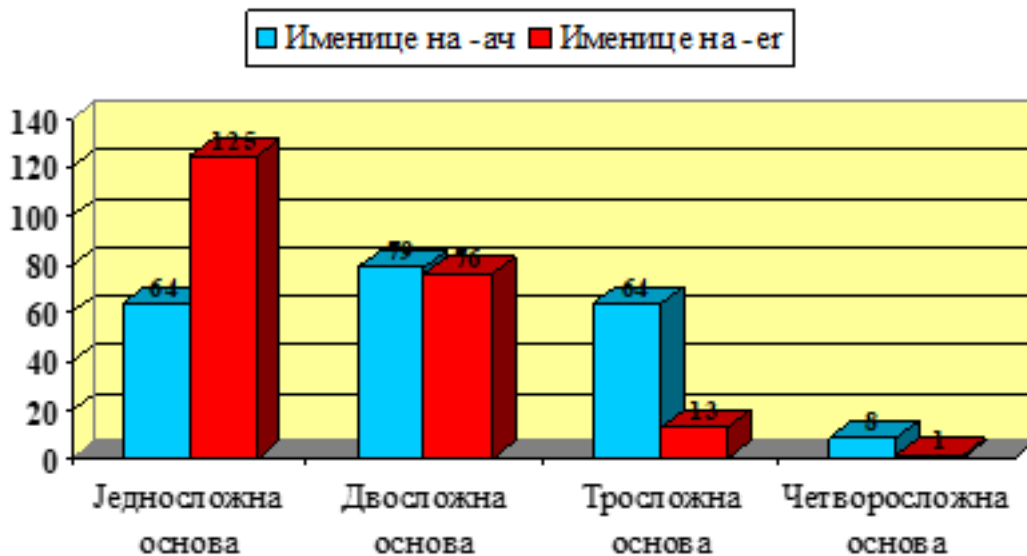
С обзиром на контрастирање српског и енглеског језика, грађа је посматра-

на у групама према еквивалентности примера (в. Графички приказ 1). Највећа група примера на *-ач* има свој еквивалент на *-er* (95; 44,2%), а 72 српска примера немају еквивалент у енглеском (33,5%). Преостали примери на *-ач* одговарају именицама са другом суфиксалном морфемом попут *-or*, *-ant*, *-ist* (48; 22,3%). Скоро половина енглеског дела грађе (103; 47,9%) своје еквиваленте у српском има са другим суфиксима (*-er*, *-ник*, *-ар*, *-(а)и*, *-л(а)и*, *-ор* и *-тељ*), што је последица разноврсности суфиксалних морфема у српском језику. Тачно 40% примера на *-er* одговара српским именицама из грађе (86), док најмања група енглеских примера нема одговарајући еквивалент у српским изворима (26; 12,1%).

Графички приказ 1. Однос именица на *-ач* и *-er* из грађе према еквивалентности

У погледу дужине основе речи из грађе, међу именицама на *-ач* јавља се готово једнак број са једносложном (64; 29,8%), двосложном (79; 36,7%) и тросложном основом (64; 29,8%). Преосталих осам српских примера има четворосложну основу. Код именица на *-er* доминантна је једносложна основа (125; 58,1%), двосложна основа јавља се у 76 примера (35,3%), а 13 именица има тросложну основу (6%). Четворосложну основу међу енглеским именицама у грађи има једино пример *executioner* (в. Графички приказ 2). По дужини основе уочава се разлика међу контрастираним лексемама будући да се суфикс *-er* већином додаје на краће основе.

Графички приказ 2. Однос именица на -ач и -ер из грађе према дужини основе

У одређивању семантике ексцерпираних лексема полазило се од речничких дефиниција. Уочавају се примери именица *nomina agentis* и *nomina professionis*, али најчешће долази до њиховог прожимања, те се у контексту једино могу разграничити (нпр. *препродавач* 'онај који препродаје или се бави препродајом'). Понекад се прецизира опште значење, па уместо заменице *онај* у дефиницији стоји *радник*, *мајстор*, *занатлија* и сл., те се имплицира да се ради о носиоцу занимања. Тако је и са примерима из енглеског језика, с тим што они имају више секундарних значења. За укупно 104 примера на -*er* из грађе (48,4%) дато је више од једног значења (OALD), која се поред особа односе на превозна средства (*camper*, *sleeper*), предмете (*cutter*, *walker*), уређаје (*player*, *speaker*), биљку (*climber*) и др.

4. Закључак

У овом раду анализирани су именице на -*ac* које означавају вршиоце радње означене глаголом у основи и људе који се баве одређеним занимањем у контрасту са одговарајућим енглеским лексемама на -*er*. Суфикси -*ac* и -*er* слични су по својој функцији и значењској модификацији коју уносе у суфиксалне творенице. Комбинују се са глаголским, али и именичким творбеним основама.

На примерима из грађе показано је да 95 именица на -*ac* (44%) у потпуности одговара примерима на -*er*. Примери на -*er* готово увек имају одговарајући српски еквивалент са неким од суфикса за грађење *nomina agentis* (88%), док трећина српских примера из грађе нема забележене еквиваленте. Разлике у српском и енглеском језику огледају се у броју суфиксалних морфема за грађење именица које означавају особе. Поред -*er* јављају се још три суфикса, док се у српском уз -*ac* јавља још седам суфикса. Основе су у енглеским примерима из грађе доминантно једносложне (58%), а у српском се подједнако користе и дуже (37% примера са двосложном и 30%

са тросложном основом). Глаголска творбена основа налази се у више од 80% примера у целокупној грађи. Анализа мотивних глагола именица на *-ач* у грађи показује тенденцију да се приликом грађења назива особе узима основа глагола који је не-свршен, прелазан и мења се по четвртој или петој Стевановићевој врсти. На основу добијених резултата анализе види се да суфикси *-ач* и *-er* нису потпуни еквиваленти у српском и енглеском језику.

Семантичком анализом грађе уочено је да доминира агентивно значење, али и да скоро петина грађе изражава припадност и семантичкој категорији *nomina professionis*, те су оправдани поступци ранијих истраживача који су такве именице издвајали у посебну семантичку групу. Суфикси *-ач* и *-er* у ексцерпираним примерима указују на то да се ради о именицама са значењем особе. Поред примера који упућују на сваку особу која врши радњу означену мотивним глаголом (нпр. *поливач, шетач; helper, reader*), међу њима су и они који означавају појединце који се истичу по активности из основе, као што су спортисти (нпр. *пливач, рвач; boxer, runner*), музичари (нпр. *свирач, трубач; drummer, singer*), занатлије (нпр. *брусач, кројач; carpenter, plasterer*) и други радници (нпр. *ложач, риљач; builder, miner*). Значења именица из грађе показују више сличности између српског и енглеског језика, а разлика се огледа у већем броју примера са развијеном полисемантичном структуром у енглеском језику (48%).

Цитирана литература

- AJDŽANOVIĆ 2008: AJDŽANOVIĆ, Milan. *Funkcionalno opterećenje sufiksa za obeležavanje osoba*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2008. [orig.] АЈЏАНОВИЋ, Милан. *Функционално оптерећење суфикса за обележавање особа*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2008.
- BAUER 1988: BAUER, Laurie. *Introducing Linguistic Morphology*. Washington D.C.: Georgetown University Press, 1988.
- BAUER, LIEBER i dr. 2013: BAUER, Laurie, Rochelle LIEBER, Ingo PLAG. *The Oxford Reference Guide to English Morphology*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- BELIĆ 1936: BELIĆ, Aleksandar. „O građenju novih reči”. *Naš jezik*, IV/5–10 (1936): 129–131, 161–165, 193–197, 225–232, 257–264. [orig.] БЕЛИЋ, Александар. „О грађењу нових речи”. *Наш језик*, IV/5–10 (1936): 129–131, 161–165, 193–197, 225–232, 257–264.
- BUGARSKI 2003: BUGARSKI, Ranko. *Žargon*. Beograd: Biblioteka XX vek, 2003.
- ĆORIĆ 2008: ĆORIĆ, Božo. *Tvorba imenica u srpskom jeziku*. Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost Srbije, 2008. [orig.] ЋОРИЋ, Божо. *Творба именица у српском језику*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2008.
- JANIĆ 2020: JANIĆ, Aleksandra. „Anglicizmi u žargonu jugoistočne Srbije”. *Ishodišta*, 6 (2020): 109–127. [orig.] ЈАНИЋ, Александра. „Англицизми у жаргону југоисточне Србије”. *Исходишта*, 6 (2020): 109–127.
- KLAJN 2003: KLAJN, Ivan. *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku*. Deo 2. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Institut za srpski jezik SANU; Novi Sad: Matica srpska, 2003. [orig.] КЛАЈН, Иван. *Творба речи у савременом српском језику*. Део 2. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Институт за српски језик САНУ; Нови Сад: Матица српска, 2003.
- MARINKOVIĆ 1997: MARINKOVIĆ, Nebojša. „Polisemantička disperzija i konkurencija tvorbenih formata kod modela opšte oznake nomina agentis”. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 26/2 (1997): 321–328. [orig.] МАРИНКОВИЋ, Небојша. „Полисемантичка

- дисперзија и конкуренција творбених форманата код модела опште ознаке *nomina agentis*”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 26/2 (1997): 321–328.
- MRAZOVIĆ, VUKADINOVIĆ 2009: MRAZOVIĆ, Pavica i Zora VUKADINOVIĆ. *Gramatika srpskog jezika za strance*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2009.
- PERVAZ 1969: PERVAZ, Draginja. „Agentivni sufiks *-er* u savremenom engleskom jeziku”. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, XII/2 (1969): 473–485.
- PIPER, KLAJN 2014: PIPER, Predrag i Ivan. KLAJN. *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska, 2014. [orig.] ПИПЕР, Предраг и Иван КЛАЈН. *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2014.
- PLAG 2003: PLAG, Ingo. *Word-formation in English*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- PRČIĆ 2019: PRČIĆ, Tvrtko. *Engleski u srpskom*. Elektronsko izdanje. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2019.
- STEVANOVIĆ 1986: STEVANOVIĆ, Mihailo. *Savremeni srpskohrvatski jezik*. Deo 1. Beograd: Naučna knjiga, 1986. [orig.] СТЕВАНОВИЋ, Михаило. *Савремени српскохрватски језик*. Део 1. Београд: Научна књига, 1986.
- ŠMID 2011: SCHMID, Hans-Jörg. *English morphology and word-formation. An introduction*. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2011.
- ŠTASNI, ŠTRBAC 2015: ŠTASNI, Gordana R. i Gordana R. ŠTRBAC. „Imenički anglicizmi na *-er* u srpskom jeziku”. *Južnoslovenski filolog*, LXXI, 1–2 (2015): 43–67. [orig.] ШТАСНИ, Гордана Р. и Гордана Р. ШТРБАЦ. „Именички англицизми на *-er* у српском језику”. *Јужнословенски филолог*, LXXI, 1–2 (2015): 43–67.
- VUJIĆ 2006: VUJIĆ, Jelena. *Osnovi morfologije engleskog jezika*. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet, 2006.
- ŽIVKOVIĆ 2011: ŽIVKOVIĆ, Natalija. „Upotreba leksema iz engleskog jezika u žargonizmima u srpskom jeziku”. *Savremena proučavanja jezika i književnosti*, II, 1 (2011): 163–168. [orig.] ЖИВКОВИЋ, Наталија. „Употреба лексема из енглеског језика у жаргонизмима у српском језику”. *Савремена проучавања језика и књижевности*, II, 1 (2011): 163–168.

Извори

- OALD: *Oxford Advanced Learner's Dictionary* <<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>>.
- ORSJ: Miroslav Nikolić. *Obratni rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska, 2000. [orig.] Мирослав Николић. *Обратни речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2000.
- RSJ: Miroslav Nikolić (ur.). *Rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska, 2011. [orig.] Мирослав Николић (ур.). *Речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2011.

Dorđe Šunjevarić

**WORD FORMATIONAL AND SEMANTIC SPECIFITIES OF NOUNS
ENDING IN -AČ AND -ER THAT DENOTE PERSONS IN SERBIAN AND ENGLISH**

The subject of this paper is a contrastive analysis of nouns with the derivational suffix *-ač* in Serbian and nouns with the derivational suffix *-er* in English, the meaning of which refers to a person who performs an activity or is engaged in some occupation. The corpus was excerpted from *Obratni rečnik srpskoga jezika* by Miroslav Nikolić and the *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. In the analysis, the excerpted nouns (215 examples from Serbian and 215 from English) are approached from the structural and semantic aspect. The aim of this research is to determine the similarities and differences in the structure of nouns for denoting persons in Serbian and English by considering the word formation, the type of derivational bases and the number of syllables of the base. We start from the hypothesis that the Serbian derivational suffix *-ač* is equivalent to the English *-er* and that they come dominantly on verbal derivational bases. The analysis shows that 44% of nouns with the derivational suffix *-ač* in Serbian have their equivalent ending in *-er* in English. There are examples that do not have the derivational suffix *-er* in English and correspond to Serbian nouns ending in *-ač*, but also vice versa. The differences are reflected in the number of suffixal morphemes for building nouns that denote persons – there are three more suffixes besides *-er*, while in Serbian there are seven more suffixes besides *-ač*. The derivational bases in English examples from the corpus are dominantly monosyllabic (58%), and in Serbian longer bases often appear (37% of examples with two syllables and 30% with three syllables). The semantics of excerpted examples in Serbian denote exclusively persons who do what the motive verb means or persons who have an occupation. In English, 48% of examples from the corpus have additional meanings such as a plant (*climber*), a means of transport (*sleeper*), an object (*walker*) or a device (*player*), etc. Based on the obtained results of the analysis, it follows that the suffixes *-ač* and *-er* are not complete equivalents in Serbian and English.

Keywords: derivational suffix *-ač*, derivational suffix *-er*, nomina agentis, nomina professionis, Serbian, English